УДК 378.046:372.46
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-30

Тетяна МАРЄЄВА,
orcid.org/0000-0002-5664-4070
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
(Глухів, Сумська область, Україна) mareeva.tan@gmail.com

Надія КРАВЕЦЬ,
orcid.org/0000-0003-4334-1414
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(Івано-Франківськ, Україна), westangel@ukr.net

Лідія ТОКАРИК,
orcid.org/0000-0003-3056-968X
асистент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
(Глухів, Сумська область, Україна) tokariklida@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті визначено, що серед значного контингенту студентів різних спеціальностей у вищій школі педагогічного напряму особлива роль відводиться майбутнім педагогам дошкільної освіти (вихователям, методистам, педагогам додаткової освіти). Це зумовлено унікальністю періоду дошкільного віку та тими завданнями, які вирішує сьогодні сучасна дошкільна освіта, змістовною стороною навчальних дисциплін, відповідальністю викладача за формування особистості майбутнього педагога дошкільної освіти. Період дошкільного дитинства створює передумови розвитку дитини як особистості, зокрема через розвиток мовлення, який є сенситивним у цьому віковому періоді. Методи педагогічного впливу орієнтовані на задоволення потреби дитини в самореалізації за рахунок збагачення її новими знаннями та способами діяльності, розвитку мислення та мовлення. Розвиток мовлення є обов'язковим компонентом дошкільної освіти та сприяє формуванню цілісної особистості дитини.

Обґрунтовано актуальність якісної професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти; проаналізовано систему професійної підготовки майбутніх вихователів стосовно роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Подано огляд наукових публікацій щодо теоретичних основ системи професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти в Україні.

Зауважено, що сьогодні закладу дошкільної освіти потрібен спеціаліст, який володіє новітніми досягненнями в галузі науки і культури, сучасними методами навчання, а також знайомий із сучасними інформаційними технологіями, програмним забезпеченням, призначеним для навчання та розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, методикою роботи з ними. Акцентовано увагу на підготовці педагога закладу дошкільної освіти. Це пов'язано з тим, що у виші здійснюють практико-орієнтовану підготовку фахівців до безпосередньої роботи з дітьми. Сформовано поради щодо спілкування вихователів з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Ключові слова: *майбутній вихователь, професійна підготовка, педагогічна діяльність, заклад дошкільної освіти, діти з порушеннями мовлення.*

Tetiana MARIEIEVA,
orcid.org/0000-0002-5664-4070
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Education), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Preschool Pedagogy and Psychology
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
(Hlukhiv, Sumy region, Ukraine) mareeva.tan@gmail.com

Nadiia KRAVETS,
orcid.org/0000-0003-4334-1414
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Methodology
of Preschool and Special Education
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) westangel@ukr.net

Lidiia TOKARYK,
orcid.org/0000-0003-3056-968X
Assistant at the Department of Preschool Pedagogy and Psychology
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
(Hlukhiv, Sumy region, Ukraine) tokariklida@ukr.net

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS FOR WORK WITH CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

The article determines that among a significant contingent of students of various specialties in higher education in the pedagogical field, a special role is given to future teachers of preschool education (educators, methodologists, teachers of additional education). This is due to the uniqueness of the preschool period and the tasks that are solved today by modern preschool education, the substantive side of academic disciplines, the responsibility of the teacher for the formation of the personality of the future teacher of preschool education. The period of preschool childhood creates the preconditions for the development of the child as a person, in particular through the development of speech, which is sensitive at this age. Methods of pedagogical influence are focused on meeting the needs of the child in self-realization by enriching her with new knowledge and ways of working, development of thinking and speaking. Speech development is a mandatory component of preschool education and contributes to the formation of a holistic personality of the child.

The relevance of high-quality professional training of educators of preschool education institutions is substantiated; the system of professional training of future educators in relation to work with children with speech disorders is analyzed. A review of scientific publications on the theoretical foundations of the system of professional training of educators of preschool education institutions in Ukraine is given.

It is noted that today the preschool needs a specialist who has the latest advances in science and culture, modern teaching methods, as well as familiar with modern information technology, software designed for learning and development of children from preschool age, methods of working with them. Emphasis is placed on the training of preschool teachers. This is due to the fact that the university provides practice-oriented training for specialists to work directly with children. Advice on communication between educators and children with speech disorders has been formed.

Key words: *future educator, professional training, pedagogical activity, preschool institution, children with speech disorders.*

Постановка проблеми. Дошкільний вік – період початкової соціалізації дитини, встановлення взаємовідносин із різними сторонами життя, активного світосприйняття. У цьому процесі ключову роль відіграє культура мовлення, яка є елементом загальнолюдської культури. І в її основі лежить освіта, оскільки вона готує людину до життя в інформаційному суспільстві, в якому необхідно вміти виробляти та використовувати інформацію, оцінювати її, диференціювати та виділяти головне.

Формування особистості, у свою чергу, ґрунтується на принципах педагогіки успіху. Дитина як ніхто інший потребує доступної, зрозумілої та необхідної їй інформації, завдяки якій вона отримує уявлення про світ, вчиться мислити та аналізувати, розвиває свої здібності, пам'ять, уяву. Основою цього є дитячі книжки, телевізійні програми та вистави для дітей, розвиваючі комп'ютерні ігри, а найголовніше – живе спілкування з дорослими – батьками та вихователями.

Необхідність акцентувати увагу на підготовці педагога закладу дошкільної освіти пов'язана з тим, що у виші здійснюють практико-орієнтовану підготовку фахівців до безпосередньої роботи з дітьми.

Відхилення в розвитку мовлення позначаються на формуванні всього психічного життя дитини. Вони утруднюють спілкування з оточенням, нерідко перешкоджають правильному формуванню пізнавальних процесів, впливають на емоційно-вольову сферу. Проте вчасна корекція в дошкільному віці виправляє близько 90% усіх дефектів мовлення.

З огляду на цей факт, актуальним вбачається здійснення всебічної фахової підготовки вихователів до роботи з цією категорією дошкільнят.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх вихователів до педагогічної діяльності висвітлена у дослідженнях з дошкільної педагогіки та психології.

Розмірковуючи про підготовку спеціаліста нової формації, вчені (Журат, 2013; Колтунович, 2016) виділяють три рівноцінні сторони педагогічної діяльності: виховну, навчальну та дослідницьку. При цьому як провідні якості виділяються педагогічна майстерність та комунікативні компетентності.

Практична готовність майбутнього педагога дошкільної освіти до професійної діяльності проявляється через відповідні вміння: діагностувати рівень розвитку дітей; ставити навчальну мету та завдання; передбачати результати педагогічного впливу; раціонально відбирати форми та методи роботи; розробляти конспекти занять; планувати педагогічний процес; організовувати дитячий колектив. Формування цих вмінь має свою специфіку для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

На думку дослідників дошкільної освіти завданнями професійної підготовки майбутнього вихователя є: виховання любові до своєї майбутньої професії; розвиток самостійності мислення; знання принципів, засобів, методичних прийомів дошкільного навчання; виховання відповідального ставлення до життя та здоров'я дітей (Колтунович, 2016; Рогачко-Островська, 2015).

У педагога повинні бути сформовані такі вміння та навички: вміння правильно будувати педагогічний процес; пошук творчого вирішення завдань всебічного розвитку дошкільнят; грамотне чітке мовлення; організаторські навички.

Від наступних вмінь залежить успіх у вирішенні завдань з освітньо-виховної роботи з малюками, а саме: вміння педагога аналізувати діяльність вихованців дошкільного закладу та свою власну, що дозволить йому у необхідних випадках коригувати стратегію та тактику навчання та виховання дітей; вміння прищепити інтерес до рідної мови, виконання мовленнєвих вправ красиво і точно; вміння педагога керувати своїми емоціями, активізувати механізм саморегуляції, здатність виявляти витримку, терпіння та спокій у критичних ситуаціях (стресостійкість).

Успіх роботи майбутнього вихователя залежатиме, на наш погляд, ще й від того, наскільки він зможе зорієнтуватися у спеціальній методичній та популярній літературі, знайти необхідне для своєї роботи. Сучасний вихователь повинен уміти відмовитися від звичних схем педагогічного виховання дітей, розширити перелік видів дитячої діяльності, що дають дитині можливість самовираження і саморозвитку.

Низка вчених (Богуш, 2013; Пироженко, 2010) виділяють такі основні особистісні якості, необхідні у професійній діяльності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: 1) здатність до рефлексії та контролю результатів педагогічної діяльності, співпраці з дитиною на засадах гуманізації, розвитку її особистості; 2) здатність до емоційної та моральної підтримки дитини; 3) прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з дитиною, направлення на психологічний комфорт та своєчасний розвиток особистості; 4) бажання поповнювати знання, займатися самонавчанням та самовихованням для вдосконалення своєї педагогічної майстерності; 5) здатність виявляти та враховувати у вихованні інтереси дітей та їх право на повагу.

У сучасній педагогіці приділяється велика увага ролі та функціям професійно-педагогічної взаємодії, а також вивченню можливостей професійної підготовки до застосування її майбутніми педагогами. В межах порівняльної педагогіки проведено дослідження з вивчення системи та змісту професійної підготовки педагога в європейських країнах.

Питання професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної діяльності розглядаються в роботах (Богуш, Гавриш, 2012), розширюється інтерес до дослідження конкретних видів професійно-педагогічної готовності (Рогачко-Островська, 2015). Вченими велику увагу приділено виявленню та обґрунтуванню можливостей педагогічної практики у системі професійної підготовки майбутніх педагогів до взаємодії з дітьми (Олійник, Журат, Фесун, 2019). Досліджується проблема підготовки студентів до різних видів взаємодії з дітьми, зокрема, емпатійної взаємодії,

готовності до педагогічної діяльності (Костик, 2018).

Проблема інтегрованої підготовки вихователів як чинник підвищення їхньої професійно-педагогічної діяльності є предметом вивчення низки науковців (Олійник, 2019; Колтунович, 2016; Рогачко-Островська, 2015). Виявлено, що недоліки у підготовці вихователів пов'язані зі слабкою реалізацією міжпредметних зв'язків між дисциплінами навчального плану.

Мета статті. Основною метою дослідження є обґрунтування актуальності якісної професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти для роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєві порушення – збірний термін для позначення відхилень від мовної норми, що перешкоджають спілкуванню і обмежують можливості соціальної адаптації дитини. Фахівцями використовуються різні терміни: вади мовлення, мовні відхилення, розлади мови, недорозвинення мовлення. До категорії дітей з мовленнєвими порушеннями відносяться діти з мовленнєвими відхиленнями різного рівня, що викликають розлади комунікативної та пізнавальної функцій мови (Богуш, 2012; Гавриш, 2012).

У межах нашого дослідження не передбачена деталізація цих термінів. Ми зосередимося на методиках, формах та принципах роботи з цією категорією дітей у дошкільному віці, якими повинні оволодіти майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.

У зв'язку з цим особливого значення набуває обізнаність вихователя закладу дошкільної освіти із основними видами порушень мовлення у дітей, способами їх діагностики, особливостями формування мисленнєво-пізнавальної діяльності дітей з порушеннями мовлення, а також його готовність до організації та створення належних освітніх умов для цих дітей та наданні їм елементарної адаптаційної допомоги в освітньо-виховному процесі.

Дошкільний вік характеризується розвитком важливих психічних процесів: сприйняття, мислення, розвитку і формування мови, уваги, пам'яті, які починають набувати опосередкований характер, стають усвідомленими та вільними.

У зв'язку з тим, що професійна діяльність педагога дошкільного закладу освіти є цілісним процесом та забезпечується не окремими предметними знаннями, а їхньою системою, виникає необхідність інтеграції підготовки до роботи з розвитку мовлення з іншими навчальними предметами, включеними до змісту професійної підготовки студентів педагогічного вишу.

Аналіз публікацій, пов'язаних з проблемами освітньої діяльності в дитячих садках, показує, що необхідно перебудовувати систему підготовки педагогічних кадрів цього профілю (Рогачко-Островська, 2015). Проблемою є відсутність спільних підходів до змісту освіти студентів вищої школи (майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти), зокрема, щодо міжпредметних зв'язків профільних дисциплін: психологія дитяча, дошкільна лінгводидактика, культура мовлення та виразне читання, основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва образотворчою діяльністю дітей, теорія і методика фізичного виховання, методика ознайомлення дітей з довкіллям у закладі дошкільної освіти.

Усе це зрештою ускладнює наповнення компонента змісту вищої педагогічної освіти та створює труднощі у здійсненні освітнього процесу.

Сучасний виховний процес вимагає від педагога, зокрема, вихователя глибокого інтелекту, усвідомленого прийняття рішень та гнучкого реагування. Необхідними є розвиток творчого мислення, моделювання своїх дій та ініціатива у прийнятті рішень.

До завдання вихователя дитячого садка щодо роботи з дітьми із мовленнєвими порушеннями входить обов'язкове виконання вимог загальноосвітньої програми виховання та навчання, а також вирішення корекційних завдань відповідно до програми логопедичної роботи, спрямованих на усунення недоліків у сенсорній, афективно-вольовій, інтелектуальній сферах, обумовлених особливостями мовного дефекту.

У процесі оволодіння цими видами діяльності вихователь має враховувати індивідуально-типологічні особливості дітей з мовленнєвими порушеннями, сприяти розвитку когнітивних процесів (уваги, пам'яті, сприйняття, доступних форм мислення).

Особлива увага має приділятись розвитку пізнавальних інтересів дітей з мовленнєвими порушеннями. При цьому необхідно враховувати своєрідне відставання у формуванні пізнавальної активності, що відбувається у дітей під впливом мовного порушення, звуження комунікативних контактів з оточуючими, неправильних прийомів сімейного виховання та з інших причин (Пироженко, 2010).

До завдань вихователя входить також створення доброзичливої сфери у дитячому колективі, зміцнення віри у власні можливості, зняття негативних переживань, пов'язаних з мовленнєвими

порушеннями, формування інтересу до занять. Реалізація зазначених завдань можлива на основі знання вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей. Вихователь має вміти аналізувати різні негативні прояви поведінки дитини, вчасно помічати ознаки агресивності, конфліктності або підвищеної стомлюваності, виснаженості, пасивності та млявості, у зв'язку з цим здійснювати особистісно-орієнтований підхід до мови та поведінки дитини. Правильно організований психолого-педагогічний вплив вихователя у більшості випадків попереджає появу стійких небажаних відхилень у поведінці, формує у групі колективні, соціально прийнятні відносини.

Основні завдання вихователя у сфері розвитку мовлення дошкільнят з мовленнєвими порушеннями полягають у наступному: 1) розширення та активізація мовного запасу дітей на основі поглиблення уявлень про навколишнє середовище; 2) розвиток у дітей здатності застосовувати сформовані вміння та навички зв'язного мовлення у різних ситуаціях спілкування; 3) автоматизація у вільному самостійному мовленні дітей засвоєних навичок правильної вимови звуків, складової структури слова, граматичного оформлення мови відповідно до програми логопедичних занять.

Корекційно-розвивальна робота з дітьми з мовленнєвими порушеннями здійснюється в різних напрямках. Залежно від завдань, поставлених логопедом, у багатьох випадках вона передує логопедичним заняттям, забезпечуючи необхідну пізнавальну та мотиваційну основу на формування мовних умінь. В інших випадках вихователь зосереджує свою увагу на закріпленні, досягнутих на заняттях логопеда, результатів.

До завдань вихователя також належить повсякденне спостереження за станом мовної діяльності дітей у період корекційного процесу. Вихователь опікується проявами мовної активності дітей, правильним використанням поставлених чи виправлених звуків у власній мові дошкільнят, засвоєнням граматичних форм тощо. У разі необхідності вихователь у тактовній формі виправляє вимову дитини. Виправляючи помилку, не слід повторювати невірну форму або слово, вказавши на факт помилки, потрібно дати мовленнєвий зразок і запропонувати дитині вимовити його правильно.

Важливо, щоб діти під керівництвом вихователя навчилися чути граматичні та фонетичні помилки у своїй вимові та самостійно виправляти їх, для цього вихователь привертає увагу дитини до її вимови, спонукає до самостійного виправлення помилок. Якщо діалог вихователя з дитиною має яскраво емоційний характер, не доцільно переривати мовлення дитини для виправлення помилок, краще використовувати відстрочене виправлення.

Мова вихователя має бути зразком для дітей з мовленнєвими порушеннями: бути чіткою, гранично виразною, добре інтонованою, виразною. Необхідно уникати при зверненні до дітей складних інвертованих конструкцій, повторів, вступних слів, що ускладнюють розуміння мови. Конкретні поради щодо спілкування з дітьми з мовленнєвими порушеннями наведено на рис. 1.

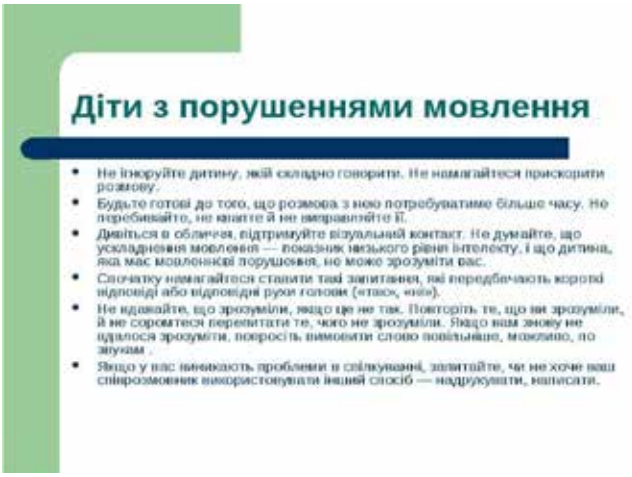

Рис. 1. Конкретні поради щодо спілкування з дітьми з мовленнєвими порушеннями

Джерело: складено авторами

До обов'язків вихователя входить гарне знання індивідуальних особливостей дітей з недорозвиненням мови, що по-різному реагують на свій дефект, на комунікативні труднощі, зміну умов спілкування. Особлива увага вихователя має бути звернена на дітей, які мають чітко виражену неврологічну симптоматику. Про такі прояви необхідно негайно повідомити логопеду.

Виховання мотивації до занять розвитку мовлення має особливе значення, оскільки коригує процес. Поряд із спеціальною логопедичною роботою інтерес до мовних явищ, до відповідного мовного матеріалу, до різних форм занять сприяє успішному розвитку дитини, подоланню недоліків вимови, закріпленню досягнутих результатів.

Вихователь повинен приділяти увагу формам роботи, що стимулюють ініціативу, мовну активність, сприяти зняттю негативних переживань, пов'язаних із дефектом.

У процесі виховання важливо організувати можливість міжособистісного спілкування дітей, спільні ігри та заняття. У дошкільнят при цьому формуються і закріплюються не тільки

комунікативні вміння, а й створюється позитивний настрій для регуляції мовної поведінки. Основою для проведення занять з розвитку мовлення служать поступово розширювані знання дітей про оточуюче життя відповідно до наміченої тематики («Приміщення дитячого садка», «Професії», «Одяг», «Посуд», «Продукти харчування», «Іграшки», «Пори року», «Овочі», «Фрукти», «Домашні тварини» і т. д.). У дидактичних іграх з предметами діти засвоюють назви посуду, одягу, постільних речей, іграшок. Дошкільнята ведуть елементарні спостереження за явищами природи, виділяють характерні ознаки сезонів. Власне мовним навичкам передують практичні дії з предметами, самостійна участь у різних видах діяльності.

Одне з основних місць у розвитку мовлення дітей займає ручна праця у дитячому садку. Дошкільнята виготовляють різні вироби, іграшки, сувеніри. У процесі роботи в невимушеній ситуації вихователь спонукає їх користуватися мовою: називати матеріал, з якого виготовляється вироби, інструменти праці, розповідати про призначення предмета, що виготовляється, описувати хід своєї діяльності. Діти навчаються розрізняти предмети за формою, кольором, величиною. Розвиток мови у зв'язку з екологічним вихованням також є чудовою нагодою для роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Спостереження за причинно-наслідковими зв'язками між природними явищами, розширення та уточнення уявлень про тваринний та рослинний світ є гарною базою для говоріння, а відповідно – розвитку мови та мислення.

Формування лексичного запасу та граматичного ладу на заняттях вихователем здійснюється поетапно: а) діти знайомляться безпосередньо з досліджуваним явищем; б) діти за допомогою виразного мовлення вихователя навчаються розуміти словесні позначення цих явищ; в) вихователь організує мовну практику дітей, якою закріплюються словесні вирази, що стосуються досліджуваних явищ.

Значимість перерахованих етапів різна у кожному періоді навчання. Спочатку провідними є такі форми роботи, як ознайомлення з художньою літературою, розгляд картин та бесіди за питаннями, повторення оповідань-описів, використання вихователем дидактичних ігор.

Особлива увага приділяється навчанню дітей вмінню точно відповідати на поставлені запитання (одним словом чи повною відповіддю). Ускладнення мовних завдань співвідноситься з корекційною роботою логопеда. Під час вивчення кожної теми намічається разом із логопедом той словниковий мінімум (предметний, дієслівний, словник ознак), котрий діти повинні засвоїти спочатку у розумінні, а потім і у практичному вживанні. Словник, призначений для розуміння мови, повинен бути значно ширшим, ніж для активного використання у мовленні. Необхідно уточнити з логопедом, які типи пропозицій повинні переважати у відповідний період навчання, а також рівень вимог, що висуваються до самостійного мовлення дітей.

Таким чином, вихователь зобов'язаний добре знати реальні та потенційні здібності дошкільнят, ретельно вивчати, що дитина вміє робити сама, а що може зробити з допомогою дорослого. Процес засвоєння рідної мови, удосконалення, сформованих на логопедичних заняттях, мовних навичок тісно пов'язані з розвитком пізнавальних здібностей, емоційної та вольової сфери дитини. Цьому сприяє вміле використання всіх видів активної діяльності дітей: ігри, посильна праця, різноманітні заняття, спрямовані на всебічний (фізичний, моральний, розумовий та естетичний) розвиток.

Висновок. Система підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потребує вдосконалення у напрямі роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями та розвитку мовлення в цілому. З огляду на проаналізовані в роботі питання можна запропонувати до уваги такі висновки:

1. Доповнення темами мовленнєвої спрямованості змісту профільних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

2. Запровадження міждисциплінарних зв'язків основних навчальних дисциплін під час професійної підготовки майбутніх вихователів, в частині вивчення питань розвитку мовлення, зокрема, роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

3. Забезпечення практичної роботи з розвитку та вдосконалення мовлення студентів, оскільки усне мовлення вихователя має бути зразком для дітей з мовленнєвими порушеннями. Воно повинно бути: чітким, гранично виразним, добре інтонованим.

4. Стимулювання цілеспрямованої активності студентів (майбутніх вихователів) у процесі їх навчання до пізнавально-освітньої та креативної мовленнєвої діяльності за допомогою традиційних та інноваційних методів.

5. Приділення особливої уваги розробці та реалізації педагогічної практики студентів, в частині координації роботи вихователя та логопеда на базі закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання.* 2013. № 7. С. 6–10.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.
3. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання.* 2012. № 10. С. 5–9.
4. Журат Ю. В. Особливості формування професійної суб'єктності студентів ВНЗ Психолого-педагогічний практикум : методичний посібник. Київ : Видавництво ТОВ «НВП ІНТЕРСЕРВІС», 2013. Ч. 1. С. 51–57.
5. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини. Київ : Шк.світ. 2011. 128 с.
6. Колтунович Т. А. Як не згоріти в полум'ї професії : теорія, діагностика, корекція : навчально-методичний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. 164 с.
7. Костик Л. Б. Вікова психологія (курс лекцій для студентів зі спеціальності «Дошкільна освіта») : навч. посіб. Чернівці, 2018. 116 с.
8. Олійник М. І., Журат Ю. В., Фесун Г. С. Розвиток та діагностика пізнавальних процесів дошкільника : навч.-метод. посібник. Чернівці : Родовід, 2019. 176 с.
9. Пироженко Т. О Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.
10. Рогачко-Островська М. С. До проблеми підготовленості майбутніх вихователів ЗДО до розвитку креативного мовлення дітей перед шкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.* 2015. № 4 (63). С. 114–119.

REFERENCES

1. Bohush A. M. Movlennievyi portret piatyrichnoi dytyny [Speech portrait of a five-year-old childMovlennievyi portret piatyrichnoi dytyny]. *Doshkilne vykhovannia*, 2013. No. 7. Pp. 6–10 [in Ukrainian].
2. Bohush A. M., Havrysh N. V. Doshkilna linhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy: pidruchnyk [Preschool language didactics: Theory and methods of teaching children their native language : textbook. K. : Vyshcha shk., 2007 [in Ukrainian].
3. Bohush A. M., Havrysh N. V. Optymizatsiia movlennievoi roboty z ditmy v rozvyvalnomu seredovyshchi doshkilnoho navchalnoho zakladu [Optimization of speech work with children in the developmental environment of preschool education]. *Doshkilne vykhovannia*, 2012. No. 10. Pp. 5–9 [in Ukrainian].
4. Zhurat Yu. V. Osoblyvosti formuvannia profesiinoi subiektnosti studentiv VNZ Psykholoho-pedahohichnyi praktykum : metodychnyi posibnyk [Peculiarities of formation of professional subjectivity of university students Psychological and pedagogical workshop: methodical manual]. Kyiv : Vydavnytstvo TOV «NVP INTERSERVIS», 2013. Ch.1. [in Ukrainian].
5. Karasova K. V. Ihrovyi prostir dytyny [Child's play space]. K. : Shk. svit, 2011. 128 p. [in Ukrainian].
6. Koltunovych T. A. Yak ne zghority v polumi profesii : teoriia, diahnostyka, korektsiia: navchalno-metodychnyi posibnyk [How not to burn in the flames of the profession: theory, diagnosis, correction: a textbook]. 2-he vyd., pererob. i dop. Chernivtsi : Vydavnychyi dim "RODOVID", 2016. 164 p. [in Ukrainian].
7. Kostyk L. B. Vikova psykholohiia (kurs lektsii dlia studentiv zi spetsialnosti "Doshkilna osvita") : navch. posib [Age psychology (course of lectures for students majoring in "Preschool education")]. Chernivtsi, 2018. 116 p. [in Ukrainian].
8. Oliinyk M. I., Zhurat Yu. V., Fesun H. S. Rozvytok ta diahnostyka piznavalnykh protsesiv doshkilnyka: navchalno-metodychnyi posibnyk [Development and diagnosis of cognitive processes of preschoolers: a textbook]. Chernivtsi : Rodovid, 2019. 176 p. [in Ukrainian].
9. Pirozhenko T. O. Komunikatyvno-movlennievyi rozvytok doshkilnyka [Communicative and speech development of a preschooler]. Ternopil : Mandrivets, 2010. 152 p. [in Ukrainian].
10. Rohachko-Ostrovska M. S. Do problemy pidhotovlenosti maibutnikh vykhovateliv ZDO do rozvytku kreatyvnoho movlennia ditei pered shkilnoho viku [To the problem of preparation of future educators for the development of creative speech of children before school age]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. 2015. No. 4 (63). Pp. 114–119 [in Ukrainian].